

Értékmentés másként

Medgyesy S. Norbert
(szerk.): *Ecclesia Agathae*.
A 250 esztendő
perenyei templom
tanulmánykötete
és népének-hanglemezei.
Magyar Napló, 2012.

Az évfordulók lehetőséget nyújtanak egy közösség számára, hogy számot vessenek múltjukkal, rendezzék a jelenben lévő dolgaikat, és megerősítsék lokális, nyelvi és felekezeti identitásukat. Egy település története szempontjából a templomalapítás minden esetben fordulópont, határkö. Különösen igaz egy kistelepülés számára, amikor a közösség minden tagja valamilyen módon részt vett építésében, és 250 év alatt a fenntartásában.

A Vas megyei perenyei templom 250 éves jubileumára kiadott kötet alkalom volt a szerkesztő és a szerzők számára arra, hogy egy településről, a templom köré nemzedékről nemzedékre szerveződő közösségről, annak történetéről, társadalmáról, sorsfordulóiról, küzdelmeiről, hitéletéről, népi vallási hagyományairól és mindezeket őrző és dokumentáló népénekekről, archaikus népi imákról adjanak egy rendkívül gazdag összefoglalást, tudományos számbavételt.

Minden település hordoz csak rá jellemző kulturális elemeket, amelyek az évszázadok alatt folyamatosan alakultak, és alakulnak napjainkban is. Ebben a tanulmánykötetben most egy lokális közösségről van szó, mégis történetén keresztül rátekinthetünk Magyarország múltjára, az ország történeti, társadalmi és kulturális folyamataira, a közös értékekre és törekvésekre is. A szerzők a templom történetén, Szent Ágota kultuszán, a hitéleten és a hozzá kapcsolódóan a népi vallásosság hagyományain keresztül mutatják be Perenye múltját és jelenét. Azt a sajátos lokális kultúrát, azt a vallás, a hit és hiedelem által szőtt komplex rendszert, amely ma is szervezi a közösség életét, tagolja az időt, szerepeket jelöl ki, szabályozza a társas kapcsolatokat, normatív jelleggel bír, identitást meghatározó és közösségösszetartó szerepe van. Mindezek közben a szerzők rámutatnak arra, hogy Perenye falu és templomának története, valamint a helyi Szent Ágota kultusz összefügg a magyarországi kereszténység történeti alakulásával, a római katolikus liturgikus rendszerrel, a hazai egyhá-

zi zenével és képzőművészetel, a népi vallásosság hagyományvilágával, összességében pedig az európai keresztény kultúrával.

A kötet első nagy fejezete Szent Ágota magyarországi és perenyei tiszteletéhez kapcsolódó írásokat tartalmazza. Minden tanulmány tudománytörténeti kuriózumnak számít.

Rétfalvi Balázs történész Illyés András (1639–1712) pozsonyi olvasókanonok, később erdélyi püspök 1682-ben megjelent barokk stílusú kötetéből idézi Szent Ágota életrajzát, amelyben a 250 körül vértanúságot szenvedett szent legendáját ismerheti meg az olvasó. Ezt a szöveget ismerhették a XVIII. század elején a perenyei emberek is, amikor templomuk újjáépítéséhez kezdtek.

Kovács Andrea egyházzene-kutató nagyon érdekes és értékes tanulmánya önálló kiadásra is érdemes lehetne. Magyarországon először ő közli az eredeti, teljes Ágota-misé és zsolozsmát a középkori magyarországi (esztergomi) rítus szerinti latin és magyar gregorián dallamvariánsokkal. A korabeli kották és a latin szövegek magyar fordítása önmagukban is érdekesek, de a *Magyar népgregorián Szent Ágota-mise és zsolozsma* egészen rendkívüli. E Szent Ágotához kapcsolódó zenei hagyomány továbbélésének példáját Medgyesy S. Norbert egy, a XVIII. században már ismert, és ma még énekelt, a vértanút köszöntő perenyei népénekekkel illusztrálja.

Kerny Terézia művészettörténész tanulmánya is egyedülálló abban a tekintetben, hogy áttekintést ad Szent Ágota magyarországi kultuszát reprezentáló képzőművészeti emlékekről. Ebbe a keretbe illesztette a perenyei római katolikus plébánia templom egyházművészeti emlékeinek bemutatását. Egyháztörténeti források feltárásával, a *Canonica Visitatio*k áttekintésével 1697-től a XX. század közepéig ad számot az értékekről és a Szent Ágotához kapcsolódó kultuszról. A művészettörténész felhívja a figyelmet arra, hogy a perenyei templomot kifestő Steffek Albin (1893–1967) egyházi festő munkásságának kultusztörténeti jelentősége egyedülálló, mert Magyarországon ez az egyetlen templom, ahol a vértanú életét képzőművészeti sorozat örökíti meg.

Szent Ágota képzőművészeti ábrázolásának népi elterjedését S. Lackovits Emőke néprajzkutató egy, a XVIII. századi, sokszorosított, nyomtatott és a vértanút ábrázoló *brevier* vagy oltalomlevél bemutatásával illusztrálja.

A kötet második nagy fejezete a perenyei lakosság és a templom történetéhez kapcsolódik. Szalai Veronika történész a Batthyány-levéltár gazdag kéziratgyűjteményéből válogatva mutatja be a XVII–XVIII. századi Perenye társadalmi viszonyait. A település előbb a Németújvári család, majd 1527 óta a Batthyány család birtokává vált, és ekkor magyar, német és horvát lakosai voltak. A történész a kötet tematikájához igazodva, a hangsúlyt azonban a gencsi (gencsapáti) anyakönyvek alapján a templomépítés időszakára, 1761–1768-ra helyezte. Táblázatokban közölte a perenyei családok nevét, a keresztelesek, házasságkötések és az elhunytak adataival. Ezzel a XVIII. századi perenyei családi lajstrommal hozzájárult a falutörténeti forrásfeltáráshoz, másrészt ezzel is dokumentálta az építés hét évét, és rámutatott arra, hogy egy 360 fős katolikus gyülekezet számára milyen nagy áldozattal járhatott egy templom felépítése, berendezése, később festése és fenntartása.

Rétfalvi Balázs nagyívű tanulmányában mintegy kiegészítette Szalai Veronika írását, és történeti, a magyarországi reformáció és az ellenreformáció kontextusába helyezte a falut és templomának sorsát. A Batthyányiak a XVI. század végén protestánsokká váltak. A jobbágyok uruk vallását kényszerültek követni, így Perenye lakosságának fele evangélikus volt még 1697-ben is. Csak a XVIII. század elejére érte el a települést a katolikus megújulás, és ekkor újították fel első templomukat is.

A kötet legnagyobb fejezetében Medgyesy S. Norbert Perenye szakrális életét mutatja be a XVIII. századtól a legutóbbi időkig. Az alapos forrásfeltárással alátámasztott, következetesen végiggondolt tanulmány olyan résztemákkal illusztrálja a közösség életét, amelyek nélkül nem lehetne megérteni Perenye sajátos lokális kultúráját és belső egységét. Gencsapáti filiájaként sajátos lelkiség és szokásvilág alakult itt ki, amelynek éltetője a gencsi templomba járás, a licenciátus intézménye, amelynek irányítói és fenntartói a mindenkor tanítók voltak, éltetői pedig az előénekesek, a sokszínű vallásos társulatok, a zarándoklatok és a paraliturgikus szokások.

A rendkívül érdekes és informatív tanulmány része a perenyei népi vallásosság gazdag népének és

zenei hagyományainak bemutatása. Medgyesy S. Norbert 1995 óta folyó gyűjtésének eredménye ez alfejezet, amely leginkább mutatja a közösség sajátos kulturális jellemzőit. A filia helyzet segítette e hagyomány fennmaradását, ugyanis évszázadok óta 1937-ig a perenyeiek minden misére, egyházi ünnepre és liturgikus szertartásra közösen, körmenetben jártak át a gencsi Szent Jakab templomba, miközben az előénekesek, az előimádkozók irányították a közös éneklést és imádkozást.

A népénekincs helyi változatban számos gregorián eredetű és XVI–XVIII. századi dallamot, himnuszot, búcsújáró éneket őriz, amelyet az egyházközség 2008-tól *Éneklő Perenye* címmel ad ki.

A bemutatott könyv egyediségéhez tartozik Medgyesy S. Norbert által gyűjtött népénekekből összeállított CD, valamint egy tízórányi CD-ROM is, amelyen 443 tételben Perenye népénekei és archaikus népi imádságai hallhatók a középkori eredetű népi gregoriánoktól a XVI–XVII. századi énekeken át a XX. század elején keletkezett dallamokig. Kiegészítésként hallhatók a *Perenyei kéziratos énekeskönyv* énekei és a búcsújáró Mária-éneke, amelyeket a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem népi-ének-szakos hallgatói adnak elő. A lemezek hallgatása nemcsak kulturális élményt nyújt, miközben rácsodálkozhatunk egy kis település közösségi tudáshagyományára, folklórájára is, de segítheti a szakrális elmélyülést is.

A kötet rendkívül gazdag művelődés- és egyháztörténeti értékkel bír, ugyanakkor más tudományágak képviselői számára is fontos információkkal szolgál. Messze nemcsak a perenyei templomról és a zenei hagyományokról kapunk alapos áttekintést és számbavételt. A könyv rámutat arra is, hogy Perenye sajátosságait csak a történeti, kulturális, gazdasági és politikai összefüggések rendszerében, a folyamatokat és a változásokat is követve érthetjük meg. Másrészt fontos, hogy a római katolikus egyház évszázadok óta meghatározta a település kulturális, társadalmi és mentális viszonyait, amit nemcsak a templom történetével, a bemutatott történeti forrásokkal, hanem a CD-lemezek hallható imaszövegekkel és népénekekkel is dokumentált a szerkesztő.

A kötethez gazdag irodalomjegyzék, angol, német és olasz nyelvű összefoglalás, a CD és a CD-ROM tartalomjegyzéke és mutatója, személy- és helymutató, fekete-fehér és színes képek tartoznak.

Deáky Zita